

Om kriminelles forestillingsindhold

Af ass. overlæge FINN TOFTE
Forvaringsanstalten og særfængslet i Horsens.

We have still much to learn as to the laws according to which the mind and body act on one mind and according to which one mind acts on another; but it is certain that a great part of this mutual action *can* be reduced to general laws, and that the more we know of such laws the greater our power to benefit others will be.

George Salmon
A Sermon on the Work of the
Holy Spirit (1859)

På baggrund af de vanskeligheder, der er forbundet med at systematisere kliniske fænomener, vil selv en blot tilnærmelsesvis indsigt i kriminelles realitetsopfattelse have sin betydning for såvel en lægelig som en juridisk vurdering af kriminelles handlinger.

Fra det normale, upåfaldende, fællesmenneskelige forestillingsindhold er der alle grader til tidvist eller mere konstant, relativt dominerende, tæt under bevidsthedsoverfladen beliggende forestillinger. Indenfor det socialt tilladelige og endda socialt påskønnede, findes eksempelvis hende med et evigt rengørings- og vaskebehov, ham der også hjemme kun kan tænke på og tale om sin forretning, den der vurderer alt i penge, og hvor mangel på penge og værdier giver angst og utryghed, de mange hvis forestillingsindhold er mere eller mindre domineret af den seksuelle sektor, fordrejende og dobbelttydende, skørtejægeren, ham eller hende, der når som helst og hvor som helst ved fantasiens hjælp klæder en af deres „type“ af, etc.

Et tvangsmæssigt, dominerende og dermed relativt bevidst forestillingsindhold vil, hvad enten det giver sig udtryk i vanehandling eller i en i vedkommendes fantasi opbygget tankeverden, der giver en vis dækning for det særlige — abnorme — tankeindhold, ved psykisk spænding øges i styrke og herved kunne blive kriminogent. Den herskende tanke eller interesse aktiveres, enten spontant eller så snart der er en mulighed eller blot en indbildt mulighed for at få den tilgodeset.

En 18-årig forvaret har eksempelvis givet udtryk for, hvordan han er i stand til, uden at kunne sige hvordan, at se og mærke på medforvarede og på personalet, at mange er optaget af et homofilt forestillingsindhold, sådan som han selv. Et smil, et skulderklap

eller andre ganske neutrale udtryk i det daglige fortolkes, så det passer i hans tankebygning.

En nu forlængst prøveudskrevet er straffet for et par voldtægtsforsøg. Han var sinke i lettere grad med en kompensativ selvovervurdering angående egne evner, ikke mindst som Don Juan, samt af neurotisk adfærdsmønster selvhævdende og forfængelig, umiddelbart med maskulin og libidinøs fremtræden.

Hans første voldtægtsforsøg resulterede i ægteskab, der den korte tid, det varede, seksuelt havde et præg af „vilde dyr“ over sig, en variation der netop gav vor mand den psykisk-somatiske oplevelse, der for ham var frem for alt andet. Blev han nu og da afvist hjemme, eller hustruen var på en af sine egne escapader, tog vor mand sin cykle, og som det nævnes flere gange i akterne — fo'r han gader, stræder og stier op og ned for at finde en enlig, vejfarende kvinde, som han *indbildte* sig kunne tilgodese hans særlige seksuelle behov. At den psykiske spænding imedens var steget til en sådan styrke, at det hele blev et kejtet, mislykket forsøg, fordi han flygtede ved mindste modstand, er en anden sag.

Trods den glidende overgang fra det normale til det patologiske er man i almindelighed i stand til tydeligt at kunne skelne mellem normalbefolkningen, hvor realitetsopfattelsen er accepteret af flertallet og en stor gruppe, der enten tidvist, når den psykiske balance er kompromitteret — man behøver blot at tænke på tydeligt situationsneurotiske tilstande og på mange kvinders præmenstruelle psyke — eller konstant giver udtryk for en ændret realitetsopfattelse, idet deres egen subjektive opfattelse kun er objektiv for dem selv, medens den af samfundets flertal vurderes som forkert, som ikke-objektiv. En ikke-psykotisk vrangforestilling vil man kunne betegne som paranoiform, til den paranoide formkreds hørende.

Ikke-psykotiske kriminelle er den brøkdelen af den ovennævnte store gruppe, der overtræder loven, hvilket — om det opdages — vil kunne medføre samfundets indgriben. De psykiske fænomener er ofte stærkt markerede, men der er lægeligt ingen principiel forskel. Kun kriminaliteten, de psykiske reaktioners sociale konsekvens, kendetegner undergruppen.

Fænomenologisk synes der at være tale om en særlig oplevelsesmåde, der får betydning for forestillingsindholdets dominans. Herhjemme har *Pontoppidan* (1), allerede i 1895, og *Wimmer* (2) få år senere beskrevet disse fænomener, ikke mindst klinisk. Sidstnævnte opstillede begrebet „det paranoigene temperament“ hos en særlig personlighedsstruktur med tendensen til de paranoiforme forestillinger, der ofte og særlig tydeligt iagttages hos kriminelle, bestående i ikke-psykotiske, ret circumskripte vrangforestillinger koblet til et enkelt måske til et par psykiske fænomener.

Didaktisk forenklet vil et latent, tidvist eller relativt konstant, tæt under, nu og da på bevidsthedsoverfladen beliggende — englænderne bruger ordet „alert“ — forestillingsindhold, der — spontant eller lejlighedsvis udløst — kræver at blive tilgodeset, hyppigst være tilstede, måske næsten altid, ved mere kvalitative seksualafvigelser, såsom *anden kønslig omgængelse end samleje med mindreårige, uterlighed, voyeurisme og transvestitisme*. Seksualtrangen er her (altid?) abnorm i sin sammensætning, idet der foreligger en øget partial „drift“, hvorved en enkelt sten i den mosaik, et normalt seksualliv repræsenterer, bliver så tvangsbetonet og dominerende, at denne særlige, socialt uacceptable seksuelle emotion må tilgodeses. Baggrunden for den nævnte kriminalitet er jo oftest neurotiske kontaktvanskeligheder, hvilket også tit er tilfældet, når det drejer sig om *voldtægt*, eller forsøg herpå. Her kan det være et resultat af affektstase eller ofte foranlediget af en relativ normalt sammensat, men stærkt øget seksualtrang, et tidvist eller mere konstant, tæt under overfladen beliggende forestillingsindhold, der, når blot en ringe eller rimelig chance foreligger, bliver tilgodeset ved den kriminelle handling. Ved *manddrab, vold og brandstiftelse* er der almindeligvis tale om, at den indirekte psykiske baggrund er en uspecifik psykisk spænding med tilhørende mere eller mindre udtalt bevidsthedssløring. I visse tilfælde findes et islæt af seksualitet, uden at dette behøver at være udtryk for en herskende tanke og i relativt få tilfælde vil der ved disse kriminelle tilfælde kunne findes et dominerende forestillingsindhold af seksuel art.

Den store majoritet af *berigelseskriminelle* handler i en uspecifik psykisk spænding, hvori indgår et betydningsfuldt element af dominerende forestillingsindhold, der i det følgende vil blive benævnt *berigelseskriminelles ambition*. Kendskabet hertil er opnået ved fortrolige, lægelige samtaler med et stort antal forvarede, samt ved ligeså fortrolige skriftlige beretninger om modus vivendi i fangesamfundet, om dettes kodeks, samtaler, klassedeling, interesser og herskende tanker. På dette erfaringsgrundlag synes det rimeligt mere udførligt at omtale det dominerende forestillingsindhold hos berigelseskriminelle, så meget mere som dette forestillingsindhold ikke synes hidtil at være tillagt den opmærksomhed, som det fortjener, dels i betragtning af, at denne form for kriminalitet talmæssigt er langt den største, og dels fordi fænomenet utvivlsomt har en meget betydelig, måske tit afgørende recidivfremmende funktion.

Indledningsvis skal fra *Clemmer's* (3) omtale af „Boyhood ambition“, i hans bog om fængselsforhold, anføres: „Vi står i gæld til *Adler*, hvis psykologiske skole har understreget de principper, hvorefter enhedsorganismen, mennesket, som en dynamisk enhed bevæger sig gennem sit livsmønster hen imod et endeligt bestemt mål. Dette mål er livets opretholdelse. Ønsket om at

opretholde optimale betingelser for sig selv er praktisk taget universel. Men at have en ambition er ikke universel, selvom de potentielle muligheder derfor er forudsætningen for enhver individuel ambition. En sådan er noget, der erhverves igennem social påvirkning. I nogen grad svarer den til et „ønske“, og i andre henseender til en „holdning“. — Vi siger, at ambition er et ønske, et ivrigt ønske om at opnå en vis samfundsposition. Ønsket, begæret, holdningen vil søge sig udtrykt på et beskæftigelsesmæssigt og et socialt plan. Ambition er at stile efter et mål. Det er en variabel tilstand hos et individ, og det findes ikke homogent blandt mennesker. Dets fundament skyldes legemets organiske betingelser, men det får sit mønster og form i det sociale miljø —“. (Oversat af artiklens forf.).

Enhver profession har i mindre eller højere grad sin ambition, dels gennem en eventuel uddannelse, men i øvrigt næret år ind og år ud under professionens udøvelse. En læge er helt fra sin studietid biologisk indstillet, hans interesser er en læges; tidskrifter, venner, interesser er en stadig inducering med lægeligt fortegn. En jurist er ligeledes gennem sin uddannelse, sine interesser, måske også i mange år, stadigt induceret med juridisk fortegn, en fængselsmand på samme måde etc. Det viser sig da også ikke så sjældent i det daglige arbejde i et fængsel, hvor de tre professioner skal arbejde sammen, at de nævnte forhold og ambitioner kan give det indtryk, at man ikke helt taler samme sprog.

En belysning af det for langt det overvejende flertal af berigelseskriminelle, ikke mindst behandlingsmæssigt, så afgørende, dominerende forestillingsindhold, har noget af den samme vanskelighed, som indlevelsen i psykotiske patienters tankeverden og forestillingsindhold udviser. Man kan kun ane sig til og forestille sig lidt om disse menneskers måde at føle, tænke og handle på, hvis man selv har en rem af samme hud. Fornylig har *Rafael* (4) skrevet om fangesamfundets subkultur. Turner (5) har peget på, hvordan kodeks, fangesamfundets uskrevne lov, bestemmes af fangerne, og *Clemmer* har udførligt og med stor indsigt skildret dette for os andre hemmelige frimureri, dette næsten ubrydelige sammenhold, der på mange måder har præg af klan. Han har opdelt fangernes eget sociale system i tre grupper, hvor ca. 18—20 % repræsenterer primærgrupper og resten ligeligt fordelt mellem halvprimærgrupper og ugrupperede. Det er en gruppering, der tager sin begyndelse på institutioner under børneforsorgen, sommetider endda før, for at fortsætte i fængselsinstitutionerne. Jo mere restriktivt og totalitært regimet er (*Sykes* (6)), jo større sammensvejsning af fangesamfundet. Langt det overvejende antal er tvunget til at underkaste sig denne kodeks, idet kun relativt få grundet på fysisk og psykisk robusthed er i stand til om ikke at unddrage sig så dog mest

muligt at isolere sig derfra, hvilket hyppigst ses hos de indsatte, der ikke har et kriminalitetspræget livsløb, men hvor den kriminelle handling er en følge af en tydelig situationsneurotisk tilstand. Kodeks' væsentligste formål er at vise trods, sådan set mod samfundet i videre forstand, men rettet mod fængslet og dets ledere. De nævnte primærgrupper, fangesamfundets society, rangerer netop højt grundet på den trods, de udviser, ikke mindst mod at underkaste sig lægelig behandling, men i øvrigt spiller kriminalitetens størrelse og den interne økonomiske magtposition også ind.

Sammenholdets styrke kan illustreres ved følgende:

Eksempel 1: 35-årig prøveudskrevet, der fra sit 16. til sit 35. år har tilbragt ialt 15 år på institutioner, heraf knapt 3 år under børneforsorg. Dominerende neurotisk adfærdsbehov, en næsten tvangsmæssig afsondringstendens, der i mange år gav sig udtryk dels geografisk, dels ved symptomatisk alkoholmisbrug eller ved selvlæmlæstelser (enten ved at sluge ståltråd eller kaste sig ud af tog). Under sidste forvaringsophold med held stabiliseret ved antidepressiv medikamentel behandling, som han nogle måneder efter prøveudskrivning ophørte med, fordi „han havde det så godt“, og fordi det lægelige tilsyn svigtede. Traf et par „rødder“, begyndte at drikke, blev anholdt og fængslet et par uger, sigtet for et kriminelt forhold, han ikke havde begået. Tabletbehandling genoptoges fra anholdelsesdagen, ligesom det lægelige tilsyn, hvorved resocialiseringsprocessen genoptoges.

Den følgende sommer aflægges besøg i anstalten, og det indskræpes at fortsætte med tabletter samt ikke have med andre prøveudskrevne at gøre. Overnattede på det lokale herberg, hvor en tidligere sikkerhedsforvaret også boede og fik vor mand overtalt til at køre sig til nordjydsk by. Allerede før starten var hans passager halvfuld, sad som en sæk på bagsædet og måtte af med korte mellemrum, hvor han hver gang mere og mere beruset gik til angreb på automater og et par forretninger. Vor mand, der selv havde et par hundrede kroner på lommen, havde fået ialt to bajere — drikker ikke og behøver ikke antabus, når han er under antidepressiv behandling — søgte forgæves at stoppe sin passager. Han har ved et par besøg i arresten fastholdt, at han var fortvivlet over den situation, han var kommet i, men at han ikke *ville* forlade sin stærkt berusede kammerat. Vor mands udbytte blev et par cigaretter, ligesom han modtog 10 kr. til benzin, og han har nu over et par måneder siddet og ventet på sagens udfald, idet han sigtes for ikke alene hæleri, men også for meddelagtighed.

Denne kodeks, fangesamfundets uskrevne lov, der eksempelvis også indbefatter hjælp til undvigelsesforsøg, samt at enhver gæld er strøget ved tilbagekomsten efter et sådant, bøjer næsten alle

sig under, fordi den neurotiske kontakthunger hos disse så gripende ensomme og af selve samfundet relegerede, fordømte og forsmøgte mennesker ligefrem tvinger dem dertil. Styrken af kodeks skyldes for en stor del, at disse mennesker alle er i samme båd, svejset sammen af en trods, jo stærkere jo mere restriktivt og discriminerende miljø'et er, en trods der sommetider repræsenterer det eneste livsindhold, den eneste mulighed for at vise, at man alligevel er og kan noget, betyder noget i den eneste gruppe, der netop derfor vil acceptere ham.

Den behandlingsmæssige betydning af disse forhold viser:

Eksempel 2: 32-årig prøveudskrevet, der i henhold til vilkår talrige gange er direkte tilbageført til anstalten, foruden han flere gange er frivilligt indlagt. To faktorer er særligt udslagsgivende, dels en patologisk, lammende angst, dels et tydeligt paranoiformt forestillingsindhold om den uretfærdighed, der er overgået ham ved i en mentalobservationserklæring at være stemplet som „meget farlig psykopat“ (understreget med rødt) og derefter genindsat et par gange på ubestemt tid for ringe og i hvert fald ufarlig kriminalitet.

Vedkommende er ydet en meget betydelig forsorgsmæssig og lægelig behandlingsindsats. Den lægelige kontakt begyndte med, at vor mand flere gange i træk udøste al sin bitterhed og vrede, så forståeligt og groft som hans paranoiforme, næsten paranoide forestillingsindhold foranledigede ham til, for senere at gå over i en fortrolig, behandlingsmæssig kontakt, hvor han, med god effekt, lod sig behandle medikamentelt. Denne hans villighed resulterede i, at han, denne kontakthungrende mand, blev helt isoleret af sine medfanger, en isolation han kunne tåle, fordi han efter et halvt års stabilisering blev indstillet til prøveudskrivning. Underretten afsagde kendelse om prøveudskrivning, landsretten lagde mere aktbunkens størrelse og indhold og mindre den skriftlige og mundtlige lægelige redegørelse for, hvordan han *nu* var, til grund for ændring af underrettens kendelse. Selve afslaget tog han stille, hulkende, men hans gamle trods aktiveredes, og kort efter undveg han.

Hans store problem er nu, at han kan ikke være ude grundet på sin angst, der medfører omgående og ekcessivt alkoholmisbrug, men inde er han stadig arbejdsvægrenende, som det hedder, fordi han fortsat er isoleret og urespekteret af medforvarede.

Kodeks er, om man kan sige så, rammen om udviklingen af det begreb, der her kaldes de berigelseskriminelles ambition. Muligheden for at præge og beherske disse menneskers forestillingsindhold har sin forudsætning i, at disse mennesker er så psykisk forkrøblede, så suggestible og umodne, foruden at disse menneskers særlige, paranoiforme måde at opleve sig selv og omverde-

nen på også er af betydning, en måde der næres af den flugt ind i dagdrømme, ønsketænkning og fantasi, som samfundets behandling af disse mennesker fremmer. Disse psykiske „ingredienser“ er årsagen til, at det kun er de færreste, der kan holde sig fri og nogenlunde upåvirkede af så massiv en induktion af vrangforestillinger (*Lunn* (7)). Det er af stor betydning for os andre at kunne forestille sig den massive inducering af flertallet af berigelseskriminelle. Den er ikke alene massiv, men en så at sige konstant induktion, dråbevis og daglig, årevis, ja oftest gennem mange år. En induktion, der er den direkte betingelse for berigelseskriminelles ambition, der kortest kan udtrykkes som *en urealistisk stræben efter succes, hvad penge og hvad man kan få for penge, herunder kvinder, angår.*

Disse forestillingers indhold er umiddelbart bestemt af ønsket om at synes af noget og om at blive til noget, når man — sådan set — godt véd, at man ikke er noget som helst andet end en paria i samfundet. Ambitionen har et tydeligt præg af selvovervurdering indtil det tydeligt expansive og skyldes en ændret realitetsopfattelse, hvad enten denne har en mere neurotisk, emotionel eller paranoiform prægnans eller baggrund, en urealistisk oplevelsesmåde, en forsvarsmekanisme bestående af ønsketænkning, dagdrømmeri og fantasi. Støttet af det øgede trodsberedskab, næret af selvovervurderingen og iklædt fantasiens skønne dragt overgår man hinanden i, hvad man har bedrevet, de muligheder man har haft etc. Det aldrig ophørende samtalestof er praktisk talt kun om alt det, man har lavet, hvor meget og hvordan, de fiduser og den illegalitet, der kan laves såvel i anstalten, som når man atter er ude, de store chancer og muligheder, man så ville have, om alle de flotte piger, man har kendt og igen kan få etc., etc., dag ind og dag ud, år efter år, en uendelig, dråbevis induceret sum af vrangforestillinger, berigelseskriminelles ambition. Den ene hjerne vasker den anden.

Hjernevask som begreb er navnlig brugt om den målrettede intensive politiske påvirkning af amerikanske fanger under krigen i Korea som beskrevet af *Lifton* (8), medens *Sargant* (9) har gjort den systematiske påvirkning af andre, ikke alene med politisk sigte, men mest med religiøst sigte, til genstand for meget interessante studier, hvor han bl. a. omtaler, hvordan forskellige former for religiøs kult, navnlig med sekterisk præg kan virke særlig massesuggestivt, når hjernens funktion er blevet tilstrækkeligt forstyrret ved tilfældig eller overlagt induceret angst, vrede eller ophidselse.

Omend fænomenet kriminelles ambition har stor betydning under institutionsophold, er dets betydning som recidivfremmende faktor meget større, fordi ambitionen om succes hvad penge,

luksus og kvinder angår — som et hvert herskende forestillingsindhold eller en hver herskende tanke — vil tage til, så snart der kommer problemer og angst og psykisk spænding, og den prækriminelle fase således er begyndt. Realitetsbedømmelsen sløres, og den hos disse mennesker i forvejen ringe afstand, om man kan sige så, mellem at løse problemerne ad lovlig eller ulovlig vej, forflygtiges.

Eksempel 3: 30-årig, der har været 14,5 år på institutioner, heraf 6,5 år under børneforsorg. Var under sidste institutionsophold stabiliseret ved hjælp af antidepressiv medikamentel behandling og fortsatte med at tage tabletter. Fik arbejde som hotelkarl, var påskønnet og forfremmedes til natportier. Fik en nat, et halvt år efter prøveudskrivningen overladt flere tusind kroner, som en hotelgæst bad ham opbevare. Der stod han pludseligt og for første gang i sit liv med så stor en sum penge foran sig på skranken. For første gang havde han muligheden for at realisere sin kriminelle ambition, lade en evig drøm, et i årevis induceret forestillingsindhold blive til virkelighed. Han forlod pladsen omgående, lidt drikkeri, han var begyndt på forinden, øgedes i et vældigt crescendo, og da beløbet var brugt en måneds tid efter, meldte han sig selv.

Hyppigere er den situation, hvor en prøveudskrevet møder andre „rødder“, og det fra institutionsophold inducerede forestillingsindhold straks aktiveres. Det er med hensyn til recidiv sandsynligheden meget vigtigt, navnlig i den sidste samtale, før udskrivningen sker, at forklare og indskærpe den store risiko, der her foreligger, og som ofte medfører en dysforisk tilstand, fordi det aktiverede forestillingsindhold er en trusel mod ønsket om at klare sig socialt.

Eksempel 4: 23-årig, beliggende øverst i sinkegruppen, har tilbragt 16 år og 4 mdr. i forskellige institutioner, heraf 10 under børneforsorg. Har tidligere haft 4 tiltalefrafald for rømningskriminalitet og mindre berigelseskriminalitet. Idømmes forvaring for et voldtægtsforsøg og udskrives godt 5 år efter. Adfærdstype: udtalt afsondrings- og kontaktbehov. Klarer sig 5 mdr. kriminalitetsfri. Er meget ensom, bortset fra en velmenende, men meget pegefingerbrugende moder. Finder sammen med tre „rødder“, en kreds der helt accepterer ham, hvor han føler sig hjemme, og hvor samtalen, medens man giver en omgang øl skiftevis, sprogligt præges af det specielle og gammelkendte fængselsslang og, hvad der er værre, indholdsmæssigt straks drejer sig præcis om det samme, som da de sad inde, om kriminel ambition, om fiduser og chancer der og der. Resultatet blev i dette tilfælde fire tyverier sammen med de andre. Udbyttet var værdier til 4—500 kr., skønt vor mand havde 1.300 kr. stående på sin konto i anstalten.

Eksempel 5: 42-årig, der fra sit 10. til sit 40. år incl. var 25 år i institutioner, heraf 7,5 år under børneforsorg. Bliver under sit sidste forvaringsophold emotionelt stabiliseret ved medikamentel antidepressiv behandling, men ophører en måneds tid efter prøveudskrivning. Klarer sig i øvrigt godt, indtil hans fortid rygtes i den lille by. Herved svækkes hans psykiske balance, og da hans knallert en aften slår en revne i en butiksrude, går der panik i ham, og han knuser ruden med en stor sten, tager nogle cigaretter — det skal her indskydes, at vor mand under sine mange institutionsophold har klaret sig som dygtig, inkarneret sortbørsmænd — og går omsider hjem for at vente på politiet, efter at han har ladet sin knallert blive på gerningsstedet. Efter et par døgn venten hæver han sine penge, ca. 750 kr. og tager til København, hvor han klarer sig i et par gode jobs, indtil han træffer et par andre, der begge var kriminelt godt igang igen. Den ene er dysforisk, selvovervurderende og kontaktsøgende, den anden tydeligt ekspansiv, selvhævdende med professionelt kriminalitetspræg. Sidstnævnte inviterer vor mand med i en stjålet bil, samværet aktiviserer den kriminelle ambition, og — selvom han ikke var pengeløs — fulgte han opfordringen til at afsætte nogle af de mange cigaretter, som bagagerummet gemte. Resultatet var genindsættelse.

Fænomenet berigelseskriminelles ambition har som nævnt sin betydning for den interne anstalts „kriminalitet“ og endnu mere som recidivfremmende faktor, men herudover også prækriminelt ved dannelsen af bander, asocial og antisocial fællesoptræden, i det hele taget for identifikationsprocessen hos unge med pubertetsvanskeligheder. *Scharr* (10) nævner, i omtalen af ungdomsbandeadfærd, at man fra samfundets side må forlange et attraktivt alternativ fremfor at skaffe sig succes, autoritet og fremtid asocialt eller antisocialt.

Straf og fordømmelse må, som de for en lægelig betragtning urealistiske og lidet hensigtsmæssige foreteelser de vitterligt er, så længe de i deres udformning øger de kriminogene faktoreres styrke, og her tænkes navnlig på de psykiske reaktioner og de berigelseskriminelles ambition, vige mest muligt — idet samfundets sikkerhedshensyn må stille sine ufravigelige krav — for en effektiv indsats for at få såvel potentielt kriminelle og institutionsudskevnede startet og hjulpet lige så godt, som samfundet tager sig af alle andre grupper handicappede og invaliderede. En virkelig effektiv, altså en langt, langt større lægelig og økonomisk indsats i efterbehandlingen vil, hvad kriminalitetsbekæmpelse angår, være en af de vigtigste faktorer i det tidehverv, som nu banker på fængslernes porte.

LITTERATUR:

- 1) *Pontoppidan, K.*: Psychiatriske Forelæsninger og Studier, Bd. 3, Kbh. 1895.
- 2) *Wimmer, A.*: Evolutiv Paranoia, Kbh. 1902.
- 3) *Clemmer, D.*: The prison community, N.Y. 1958.
- 4) *Rafael, C.*: Ment.hyg. (Kbh.) 1962.
- 5) *Turner, M.*: Safe lodging. London 1961.
- 6) *Sykes, G. M.*: N. Jersey, 1958.
- 7) *Lunn, V.*: Ugeskr. f. læg. 1949.
- 8) *Lifton, R. J.*: Thought reform. London 1962.
- 9) *Sargant, W.*: Battle for the mind. London 1959.
- 10) *Scharr*: Am. J. ortho-psychiat. 1963, 33, 29.

Finn Tofte.